

■ Двојни гроб старчевачке културе, локалитет Јаричиште 1 у Малом Борку, неолитски период

Слојеви прошлости

Двојни гроб жене и детета, стар више од пет миленијума, најзначајнији налаз са копова. Праисторија најзаступљенија, антика и средњи век мање, али се очекују наставак ископавања и нови предмети и објекти

Заштитна археолошка истраживања на подручју Рударског басена „Колубара“ континуирано се одвијају од 1991. године. Археолози Републичког завода за заштиту споменика културе Београд и Завода за заштиту споменика културе Ваљево, уз подршку Српске академије наука и уметности, Археолошког института, других институција и иностраних колега по потреби, од уништења и заборава сачували су бројне праисторијске, античке и средњовековне налазе који су били на линији напредовања

рударске механизације. Иако су прва истраживања области сливова Колубаре и Тамнаве обављена крајем 19. века, а било их је и у прошлом веку, она која се систематски изводе последње три деценије јесу од изузетног значаја за српску археологију. Донела су драгоцену сазнања о миграцијама становништва из најранијих епоха, о насељима и културама из периода римске доминације на Балкану, као и о остацима средњовековних цркава и насеља. Према својим просторним и концепцијским могућностима део тог блага данас чува Народни музеј Ваљево.

У оквиру сталне поставке, која хронолошки приказује развој на простору слива Колубаре и области Подгорине од праисторије до садашњости, посетиоци централне музејске зграде могу видети експонате

■ Питос, бакарно доба

са простора површинских копова. Они су углавном део праисторијске збирке. Најзначајнији локалитети су Црквине, Јаричиште 1 и Јаричиште 2 у Малом Борку, Каленић–Ливаде у Каленићу, Ђурђевића брдо, Камаљ и Црквине у Скобаљу и Хумка у Радљеву. Неки локалитети су већ ушли у археолошку литературу и представљају референцу и са научне стране.

Изложени налази винчанске и старчевачке културе, из четвртог-петог миленијума пре нове ере, показују да су колубарску област насељавали први земљорадници, посебно долину Колубаре. Музеј чува предмете праисторијске свакодевице. Како је објаснио Ђорђе Ђенић, кустос археолог Народног музеја Ваљево, људи су због земљорадње и сточарства

■ Део модела сакралног објекта, римски период

већину посуда користили за складиштење течности, припремање хране и држање житарица. Изложени су питоси, зделе, лонци, шоље, амфоре и други предмети. Посуде су откриване у земуницама шаторастих конструкција. Зна се да су од минерала правили алатке, а реку користили као саобраћајницу за транспорт. Витрине чувају и предмете из гробнице крај остатака једне римске виле у Скобаљу.

Шољице из Малог Борка, на пример, припадају једном позном винчанском насељу које је готово у потпуности истражено. То полуурбанизовано сеоско насеље чиниле су куће од дрвета и блата. Музејску реконструкцију једне такве куће могу, такође, видети посетиоци. Простор је био једнохелијски или подељен на два дела, али су га углавном користили за рад и спавање. Репертоар посуда са овог локалитета је широк.

Најзначајнији налаз са копова је двојни гроб жене старе око 40 година са дететом од око осам година. Стар је више од пет миленијума. Пронађен је 2009. године на локалитету Јаричиште 1 у Малом Борку. Зна се да жена и дете нису доживели насилну смрт. У границама Србије и Балканског полуострва налаз

■ Радивоје Арсић

се може сматрати ексклузивним открићем.

– Гроб је нађен у оквиру вишеслојног насеља. Прво смо мислили да припада старчевачкој култури, пошто је откривен у склопу једне земунице из тог неолитског периода. Међутим, датовање је показало да припада бакарном добу, али су они приликом сахрањивања случајно

Седам деценија рада

Народни музеј Ваљево постоји од 1951. године. Ова установа комплексног типа данас чува око 24.500 предмета. Чине је Одељење за археологију и нумизматику, Одељење за историју, Одељење за историју уметности и Одељење етнологије.

Стална поставка „Трећа димензија прошлости – поглед у будућност” почиње палеолитом. Следи прикази ваљевског краја који је у антици био део римских провинција, потом традиционална култура, настанак вароши, светски ратови и грађански живот.

Уз „Трећу димензију”, стално су изложене „Сеча кнезова” у Муселимовом конаку, Кула Ненадовића, комплекс у Бранковини и недавно Протина школа, односно нова-стара поставка о историјату школства у Србији. Колекције комбинују класичне начине презентације, модерне амбијентално-догађајне реконструкције и мултимедијална сценографска решења.

■ Римски надгробни споменик, Јабучје, 3. век

погодили земуницу из неолитског периода. Око њих су биле посуде из неолитског периода, а сам гроб је из бакарног доба – објаснио је Радивоје Арсић, археолог Завода за заштиту споменика културе Ваљево.

Иако је праисторијски материјал најзаступљенији, има га и из античког периода, а расте и број средњовековних налаза који се углавном свode на гробља попут оног у Малом Борку са више стотина гробова. Истраживачи претпостављају да ће се паралелно са напредовањем копова појављивати и нови објекти.

– Ископавања на територији „Колубаре” за археологију Србије и југоисточне Европе имају велики значај. Најпре, то је простор који мора да буде прекопан и тиме је спасено нешто што би пропало. Све је документовано, предмети су сачувани и доступни. Археологија је спора и слабо финансирана наука, а приликом заштитних истраживања ради се у великом обиму. Ми одједном добијемо

огroman број информација које, с обзиром на финансирање пројеката и сама истраживања, у регуларним околностима можда не бисмо добили за читав век. Посао је прилично убрзан, а попуњене су и празнине у познавању култура на овом простору – објаснио је Арсић.

Археолози нису стално на терену, али грађу континуирано анализирају. Јесен је најпогоднија за археолошка истраживања, мада раде и по снегу и на високим летњим температурама. Пронађени покретни материјал најпре примарно документују, потом га перу, чисте, конзервирају, научно анализирају, обрађују и тек тада, а процес може трајати дуже од године, експонат је спреман за приказивање. Није им важан само готов предмет већ анализа и контекст. Развој науке и нових технологија са једне стране олакшава посао, а са друге усложњава поступак документовања.

– Као у сваком послу, и овде је у почетку било потешкоћа,

али како је време пролазило, динамика развоја лигнитског басена и рада на заштити била је усклађенија. Већ годинама идемо испред копова. Сарадња са „Колубаром” и ЕПС-ом је добра. Увек је обезбеђено довољно средстава за рад, иако није увек лако различите законе, прописе и уговоре „Електропривреде Србије” поштовати имајући у виду захтеве Министарства културе и информисања који се односе на документацију, обраду и конзервацију – казао је Арић, напомињући да су резултати истраживања доступни јавности и у виду публикације „Колубара”.

Археолози очекују да се истраживања наставе, поготово због новог поља „Радњево”. И даље ће усаглашавати брзину и смер ширења копова и заштиту наслеђа, а пошто археолошко наслеђе није једино, биће укључен већи број људи. До сада нису имали проблеме у сарадњи са „Колубаром” и Арсић очекује да се тако настави.

М. Караџић

■ Луковичасте шоље баденске културе, локалитет Масинске њиве у Малом Борку, бакарно доба